

Məhəmməd Nizaməddinin xəyalı bir anda geridə qoyub gəldiyi Sultan Səlimin sarayına döndü. Elə həmin bir anlıqda da onun varlığına bir şübhə toxumu düşdü. Bu qədər uzaq yolu dolanıb Übeyd xanın sarayına gəlməyi, deyəsən, mənasız idi. Hər halda indi o, belə düşünürdü. Çünki davranışından, hərəkətindən də göründüyü kimi, Übeyd xanın, deyəsən, heç nizami ordusu da qədərincə deyildi. Şah İsmayılın ona əhəmiyyət verməməsi, üzərinə ikinci dəfə qüvvə göndərməsi səbəbindən Səfəvi sərkindəsi Əmir Nəcmi ilə döyüşdə qalib gəlməsi onun hədsiz lovğalığına səbəb olmuşdur. Açıq-aşkar hər kəsə məlum idi ki, Əmir Nəcmi kiçik bir qüvvə ilə sərhəd mühafizəsi işini yerinə yetirməkdəyken Übeydin basqınına tuş gəlmiş və Übeyd xan da bu savaştakı qələbəsini sanki bütün Səfəvi ordusu ilə döyüş kimi qələmə verməkdə idi.

Amma Məhəmməd Nizaməddin yaxşı başa düşürdü ki, Sultan Səlim onu Übeyd xanın yanına elə-belə göndərməyib. Hər necə olsa da, o, Übeyd xanı şirnikdirməli idi ki, Şah İsmayıl qarşı savaşa açsın. Onun Şah İsmayıl qarşı savaşa açması Səfəvilərin gücünü parçalayacaq və bu zaman Sultan Səlimin Şah İsmayıl savaşı qüvvələr nisbətini Osmanlıların xeyrinə dəyişəcəkdi. Hələ ki, Übeyd xanla söhbət Məhəmməd Nizaməddinin istədiyi səmtə uyğun gedirdi. O, Übeyd xanın tamahkarlığından və lovğalığından istifadə etməklə Sultan Səlimin tapşırıqlarını, deyəsən, uğurla başa çatdıracaqdı. Hər halda onun gözlərinin qarşısında asanlıqla idarə olunan bir şərab düşgünü lovğalanmaqda idi.

Hüseynbala MİRƏLƏMOV

fadə edərək Monqol xatunu qalabəyidən tələb etmiş və qalabəyi də Monqol xatunun razılığı ilə onu Übeyd xana təslim etmişdi. İndi bu əhvalatı Übeyd xan özünün qələbəsi kimi qələmə verirdi. Və bunu da Məhəmməd Nizaməddin bilsə də, üstünü vurmurdu. Gözləyirdi görsün sərxoş Übeyd xan bunula nə demək iş-təyir? Xanı söhbətinə qaytarmaq üçün Məhəmməd Nizaməddin dilləndi:

-Bilirəm, Osmanlı səltənətində də bu əhvalatdan xəbərdardırlar - dedi və sonra Übeyd xanı bir də nəzərdən keçirdi. Sərxoşluq içərisində lovğalığa gərəkini görüb onu bir az da fərəhləndirmək məqsədilə əlavə etdi, - bəli, Übeyd xanın şücaətlərindən hər kəsin xəbəri var.

Elə bil ki, Məhəmməd Nizaməddinin bu sözləri Übeyd xana bir az da ilham verdi:

-Mən də elə onu deyirəm. - Übeyd xan bunu deyib dayandı. Deyəsən, deyəcəyi sözün çəkisini fikirləşirdi. Desin ya deməsin. Axır ki, düşündüyünü demək qənaətinə gəldi. - Necə ki, Məhəmməd xan Şeybaninin arvadını almışam, eləcə də Şah İsmayılın tifağını dağıdıb onun sevgili xatunlarını öz hərəmxanama gətirəcəyəm.

Übeyd xanın bu sözlərindən sonra kimsə dillənmədi. Sultan Səlimin elçisi Məhəmməd Nizaməddin də

lunu azmış və başları dar (ağacında olan) 80 min qızılbaş atının rəhbəri kimi İrandan (hərəkət edərək) turanlıları pərişan etməyə başladı. Amu-Dərya çayının sularını keçdikdən sonra bir çox şəhər və bölgə (sakinlərini) qətlə edib qiyamət gününün dəstə-dəstə yollarına çevirdilər (o dünyaya yola saldılar). O çirkin əməlli bədbəxtlik ulduzunun (üzündəki) zəhmindən (qorxaraq) Kabil və Qəndaharın hakimi Babur yenidən ona itaət etməyə başlayıb İslamın qübbəsi olan Səmərqəndə gəlib çıxdılar. Mübarək Novruz günü günortadan bir az əvvəl (onlarla) döyüşmək fürsətimiz oldu və «bizim əsgərlərimizin mütləq qələbəsi labüddür» nidası qeybi qarçı (mələk) vasitəsilə zəfərə yaxın olan eşidən qulaqlarımıza oxumuş oldu. Bir göz qırpmında onların canlarını həyatlarından almış olduq. Beyt:

O əxlaqsızdan bir heyf almaq üçün

Yüz minə yaxın (insan) öldürdük.

Beləliklə, qürub vaxtına yaxın zalım dövlətin günəşi batmış oldu və o namübarək Nəcm, bizim uğurlu bəxtimizə əsir düşdü. Onu canlı şəkildə ayağımızın altına atdılar. Bütün ordusu döyüş yerindən suyun (çayın) kənarına qədər bir aylıq yol olan (geniş ərazidə) tamamilə məğlub olaraq darmadağın edildi. Məsnəvi:

Hamısı öldürülərək bir-birinin üzərinə tökülmüşdü,

Bəzisi can verməkdə ikən, bəzisi də can vermişdi.

Uğursuz Nəcmi ulağa mindirməklə siyasət məmləkətlərinin sahibi edib (kinayə mənasında) etibardan saldıqdan sonra qanıdakı atəşi iti qılımla boynundan (tökərək) üzündəki zəhmindən təsirini söndürdük. Hidayət ayəsi olan «artıq o zalım tayfanın kökü kəsildi. Həmd olsun aləmlərin Rəbbi olan Allaha!» (ayəsinə) ona iş-gəncə vermək üçün Səmaxeş sarayının yaxınlığında oxuduq. Gözəl qamətli həyat yoldaşı bir neçə sarvanla iti gedən dəvəyə minib gizli yollarla təşviş və iztirab içində Təbrizə çatmış, özünün şum talei ərinin rüsvayçılığını ağ və qaraya (hər bir kəsə) bildirmiş və heç nəyi gizlətmədən danışmışdır. Əgər o alicənab padşah, müzəffər ordusu ilə o dinsizin şərini dəf etməyə qalxıbsa, bu qüsursuz dostunuz (sizin) xoşxəbər elçiniz Nizaməddin Məhəmməd bəyin, - Allah ömrünü uzun etsin, - gəlişini ürəyə yatan Səmərqənddən, - Allah onu qorusun - Daşkəndin son sərhədlərinə qədər xüsusi və ümumi qonaqların hamısına xəbər veribdir. Şahzadələrə (və ya mirzələrə), xanlara, sultanlara, igidlərə, ulus əmirələrinə, tümən əmirələrinə qoşun başçılarına, mərzbanlara, bir sözlə, Çingiz xan sülaləsinin Cığatay və Özbək (qollarına) tabe olanlara və onların

ÇALDIRANA GEDƏN YOL

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Qırmızı şərabdan daha bir badəni başına çəkdi. Cəhənglərindən qırmızı şərab al qan kimi süzülüb getdi. Piyaləni bir tərəfə atdı. Sağ əli ilə çənəsindən, sarı saqqalından uzu aşağı süzülən şərabı sildi. Başını dolandırdı, xumarlanmış gözləri ilə Məhəmməd Nizaməddini və bütün ziyafət iştirakçılarını süzdü. Sonra yenə Məhəmməd Nizaməddinə tərəf üzünü tutub ağzında şişmiş dili topuq vura-vura sözə başlamazdan əvvəl sağ əlini yuxarı qaldırdı. Deyəsən, o kimisə hədələyirdi. Amma bir neçə an söz demədi elə əlini havada yellədi. Axır ki, dillənib Sultan Səlimin elçisi Məhəmməd Nizaməddinə bayaqdan bəri düşüncələrində gəzdirdiyi fikirlərini yetirməyə çalışdı:

-Sən bilirənmi, mən böyük özbək hakimi Übeyd xan necə böyük müharibələr aparmışam?

Məhəmməd Nizaməddin elə düşündü ki, Übeyd xan Şah İsmayılın göndərdiyi qoşunlarla son savaşılarını nəzərdə tutur. Ona görə də başını razılıqla tərpətdi:

-Bəli, bəli bilirəm, Şah İsmayılın iki böyük sərkindəsini məğlub etmişəm.

-Doğrudur, Nəcmi də Şah İsmayılın adlı-sanlı sərkindəsidir. Hələ üstəlik bacısının əri Bayram bəyin də döyüşdə həlak olmağını eşitmişik - Məhəmməd Nizaməddin Übeyd xana xoş sözlərlə razılığını bildirmək istədi.

Amma yox, deyəsən, Übeyd xan bu məsələləri nəzərdə tutmurdu. Ona görə də yenə sağ əlini yuxarı qaldırdı. Məhəmməd Nizaməddin başa düşdü ki, daha nə isə demək, danışmaq yersizdi. Daha yaxşı olar ki, o, dinləsin. Ona görə də, sakitləşib Übeyd xanın nə deyəcəyini gözləməli oldu. Axır ki, özbək hakimi asta-asta danışmağa başladı:

-Sənin xəbərin varmı, mən Məhəmməd xan Şeybaninin sevgili arvadı Monqol xatunu alıb özümə arvad eləmişəm.

Məhəmməd Nizaməddin başını razılıqla tərpətdi. Çünki bu məsələdən xəbərdar idi. Bilirdi ki, Məhəmməd Şeybani öldürüldəndən sonra Übeyd xan Mərv qalasına gəlmiş, Səfəvilərin gəlib yetişməməsindən isti-

romandan səhifələr

dillənmədi. Elə bil ki, kimsə cəsarət edib nəse demək istəməirdi. Çünki, aradakı mətləbin nə demək olduğunu hər kəs yaxşı bilirdi.

Aradakı sükut xeyli çəkdi. Məhəmməd Nizaməddində bir qədər narahatlıq var idi. Xanın sərxoşluğu onun verdiyi hökmlərin, əsasən də, Sultan Səlimin cildliliyinə xərarət gətirə bilirdi. Sultan Səlimin elçisi olaraq o narahat idi ki, indi bu dediklərini xan sabah yadında saxlamış olacaq, ya yox. Məhəmməd Nizaməddinin narahatlığı Sultan Səlimə aparacağı cavabla bağlı idi. Hər halda səbr edib məclisin sonunu gözləmək qərarına gəldi. Daha nəse soruşub Übeyd xanın sayıqlamalarını dinləmək istəməirdi.

Übeyd xan içiyi şərabın təsirindən, gözləri xumarlanaraq Məhəmməd Nizaməddini tərifləyə-tərifləyə, eyni zamanda Şah İsmayıl da lənətləmək də davam edirdi. Axır ki, o, əmrə müntəzir dayanmış, mirzəyə müraciət elədi: «Gətirin verin, hörmətli Sultan Səlimə yazdığımız məktubu». Doğrudur, o məktubu Məhəmməd Nizaməddinə verməyi göstəriş etmişdi. Ancaq, deyəsən fikrindən daşındı. Yerində ləngər vurd. Başı çox dumanlı olsa da sözlərini çox aydın ifadə elədi:

- Yox əvvəlcə, məktubu oxuyun. Bir daha eşitmək istəyirəm. Elə Məhəmməd Nizaməddin özü də eşitsin.

Məhəmməd Nizaməddin başa düşdü ki, Übeyd xan nə qədər sərxoş olsa da istəyir ki, məktubun mətnini bir elçi kimi o eşitsin və yadında saxlasın. Çünki yol boyu təhlükə törənersə elçilər məktubları məhv edərdilər. Übeyd xanın mirzəsi mətni aramla oxuyurdu. Amma, Übeyd xan gözlərini yumub dinləməkdə idi. Məhəmməd Nizaməddin bilmirdi ki, o yatıb yoxsa, oyaqdır. Amma, birdən gözünü açıb məktubun bir məqamına diqqət etməyi Məhəmməd Nizaməddinə işarə elədi. Mirzə oxuyurdu: «Bununla yanaşı, o böyük köpəyin nümayəndəsi son dərəcə nadan olan Nəcm Sani adlanan kiçik köpəyi qadın köpəklə evləndirib. O, yo-

rəhbərlərinə bildiriş göndərərək bu müjdəli xəbəri çatdırdıq. (İndi isə) yolunu azaraq zəlalətə düşər olmuş tayfanı və nifrət edilən təcavüzkar qrupu, - Allah onlara lənət edib məhv etsin, - məhv etmək üçün yekdil qərara gəlmək və uğurlu fikri müzakirə etmək üçün qurultay və toplantı keçirtmək fikrindəyik. Pak və uca olan Allah bizi və onu hər bir mühüm (işlə), xüsusilə də, bu işdə müvəffəq və qalib etsin. O, zalımların fəsadını dünya və dünyada yaşayanların üzərindən uzaq etsin. Həqiqətən O, bəndələrinə mehribandır. Şücaətlilərin günəşi və (bizə) yaxın (olanların) dayağı qeyd edilən elçinin xidmətinə çatdırıldı ki, (əl) öpmə mərasimindən sonra dərhal geri qayıtsın Səfahan (İsfahan) və Zənderud ətrafında hər iki tayfanın (işə və sünni) əhəlisinə və dostlara padşahın qələbə xəbərini çatdırmış olsun. «O, Allah üçün çətin deyildir». Qalan gizlinləri (məsələləri) işarə ediləndən (elçidən) soruşarsınız. Dil qəlbədən xəbər verdiyi kimi, o da bizdən xəbər verər. Əgər bizim tərəfimizdən cənab Məhəmməd bəyə, - Allah ömrünü uzun etsin,- nisbət qüsurlu xidmət olubsa üzrlü hesab edin. Çünki (ilahi dərəcənin) xidmətçisinə ürək istəyən kimi xidmət etmək çətin məsələdir. Bu barədə üzrxahlıq etmək daha yaxşıdır.

Uzunçuluğa nə ehtiyac var ki? «Nun və sad» ilə (ilk danışan) xatirinə (Allah xatirinə) fələyin kölgə salan çətinin ipləri lütf milləri ilə möhkəmlənsin və (ilahi) yardımı tənzimləyən bayraqlar fəth və zəfər küleyi ilə dalğalansın». Axır ki, mirzə məktubu oxuyub qurtardı. Übeyd xan xüsusi bir qıvrıqlıqla yerindən qalxdı. «Hə, indi Məhəmməd Nizaməddinə yaxşı yol» - deyib onu qucaqladı.

Xüsusi bəzəklə işlənmiş məktub daha qiymətli bəzətlər və hədiyyələrlə Məhəmməd Nizaməddin vasitəsilə Sultan Səlimin sarayına yola salındı.

(Davamı var)